

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
معاونت اقتصادی
مدیریت کل اقتصادی

حساب جریان وجوه ایران

طی سال‌های (۱۳۷۶-۱۳۹۳)

اداره حسابهای اقتصادی

مهرماه ۱۳۹۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حساب جریان وجوه ایران

۱۳۷۶ - ۱۳۹۳

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

معاونت اقتصادی

مدیریت کل اقتصادی

اداره حسابهای اقتصادی

مهرماه ۱۳۹۶

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

حساب جریان وجوه ایران (۱۳۷۶ - ۱۳۹۳)

تهیه و تنظیم: اداره حسابهای اقتصادی

نشانی: تهران، بلوار میرداماد، شماره ۱۹۸

صندوق پستی: ۷۱۷۷ - ۱۵۸۷۵

تلفن: ۲۲۲۵۷۱۵۲

نمبر: ۲۲۲۵۷۱۹۹

نشانی الکترونیکی: ead.cbi@cbi.ir

به نام خدا

سری جدید ارقام جریان وجوه منابع مالی کشور

طی سال‌های (۱۳۹۳-۱۳۷۶)

مقدمه:

داده‌های جریان وجوه، تراکنش‌ها و موقعیت مالی نهادهای یک اقتصاد را رصد می‌نمایند. حساب جریان وجوه که برای نخستین بار در ایالات متحده آمریکا توسعه داده شد، از سال ۱۹۵۱ توسط فدرال رزرو منتشر شده است و برای ارزیابی توسعه مالی و اثرات آن بر فعالیت‌های اقتصادی و نیز بررسی چشم‌انداز قیمت‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. تا پیش از بروز بحران مالی در سال ۲۰۰۷، آمار و اطلاعات این حساب مورد توجه کافی قرار نمی‌گرفت. اما وقوع این بحران مالی سبب گردید که نیاز به نظارت بر جریان‌های مالی در اقتصادهای مختلف و نیز در سطوح جهانی با تمرکز بر عدم تعادل‌های پولی، مالی و واسطه‌گری مالی افزایش یابد و از آنجا که داده‌های جریان وجوه جامع‌ترین و سازگارترین مجموعه داده‌های کلان مالی را در دسترس قرار می‌دهد، برای این منظور بسیار مفید و کاربردی می‌باشد.

تعریف حساب جریان وجوه منابع مالی:

حساب جریان وجوه به عنوان جزء جداناپذیر از سیستم حساب‌های ملی، چهارچوبی آماری ارائه می‌دهد که انواع مبادلات انجام شده با استفاده از ابزارهای مالی را اعم از مبادلاتی که به نحوی قرینه مبادلات کالایی بخش واقعی محسوب می‌شوند و یا مبادلاتی که صرفاً جنبه مبادله ابزارهای مالی داشته و منتج از یک مبادله غیرمالی نمی‌باشد، بین بخش‌های نهادی و یا اقتصاد ملی با دنیای خارج به تفصیلی‌ترین شکل ممکن منعکس می‌نماید. در نظام حساب‌های ملی، به آن حساب مالی نیز گفته می‌شود. در این سیستم هر دارایی مالی حاوی یک بدهی متناظر می‌باشد و تنها استثناء، طلای پولی و حق برداشت مخصوص است. مهم‌ترین دارایی‌های مالی، پول نقد و سپرده‌ها، اوراق قرضه، سهام و دیگر اوراق مشابه (شامل سهام صندوق‌های مشترک)، وام‌ها، ذخایر فنی بیمه و دیگر حساب‌های دریافتنی و پرداختنی است.

بخش‌های نهادی نیز از مجموعه واحدهای نهادی که هر یک، رفتار اقتصادی یکسانی را بروز می‌دهند، تشکیل می‌شوند. هفت بخش نهادی اصلی که در حساب‌های مالی مشخص شده است عبارتند از: نهادهای پولی و مالی، شرکت‌های بیمه و صندوق‌های بازنشستگی، دیگر واسطه‌گری‌های مالی (شامل صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشخص)، دولت عمومی، خانوار و موسسات غیرانتفاعی در خدمت خانوار. این بخش‌های اصلی می‌توانند بر اساس ویژگی‌های هر کشور به زیر بخش‌های مختلف تقسیم شوند. علاوه بر آن، روابط میان بخش‌های داخلی و دنیای خارج را می‌توان در حسابی تحت عنوان دنیای خارج درج نمود. به طور کلی حساب مالی می‌تواند شامل موجودی و جریان‌ها باشد. موجودی‌ها شامل اجزای ترازنامه هر بخش است و جریان‌ها بیانگر تغییرات در موجودی‌ها در نتیجه تراکنش‌های صورت گرفته بر مبنای توافق میان واحدهای نهادی مشارکت‌کننده است. این حساب با نمایش میزان منابع حاصل از عملیات یک واحد و نوع و نحوه سرمایه‌گذاری‌های غیرمالی و مالی آن، میزان کسری یا مازاد منابع هر واحد را معین می‌نماید. به‌طور مشخص با استفاده از حساب جریان وجوه می‌توان روشن ساخت که واحدهای نهادی دارای کسری در طول دوره مالی مورد بررسی، وجوه مورد نیازشان را از کدام واحد نهادی و با استفاده از کدام ابزار تامین مالی کرده‌اند. از طرف دیگر بخش‌های نهادی دارای مازاد مالی، چه روش‌هایی را به‌منظور سرمایه‌گذاری مالی برگزیده‌اند و در نتیجه کدام یک از بخش‌های نهادی در نهایت از این منابع برخوردار شده‌اند. لذا این حساب، چهارچوب مناسبی را برای رصد نمودن وضعیت اقتصاد و بررسی اثرات سیاست‌های اعمال شده در بخش‌های مختلف پولی و مالی در اختیار قرار می‌دهد. همچنین حساب جریان وجوه، اطلاعات مورد نیاز تصمیم‌گیران به منظور اعمال سیاست‌های لازم جهت جلوگیری از بروز بحران‌های مالی و اقتصادی و نیز اتخاذ سیاست‌های مناسب جهت خارج نمودن اقتصاد از این بحران‌ها را فراهم می‌آورد.

حساب جریان وجوه در ایران:

در ایران نیز مانند بسیاری از کشورها، اطلاعات مندرج در حساب جریان وجوه، وضعیت تغییر در دارایی‌ها و بدهی‌های مالی بخش‌های نهادی را ارائه می‌نماید. این حساب شامل دو قسمت اصلی بخش‌های نهادی و ابزارهای مالی و غیرمالی است که در قالب یک جدول جریان وجوه آرایش یافته است. تعداد و نوع بخش‌های نهادی منظور شده در حساب جریان وجوه ایران متناسب با ویژگی‌های خاص اقتصاد

ایران و محدودیت‌های آماری موجود انتخاب شده است. از سوی دیگر، اقلام مالی و غیرمالی برحسب تعاریف و توصیه‌های نظام حسابه‌های ملی و متناسب با قابلیت به کارگیری آنها در اقتصاد ایران تعیین شده‌اند.

تاریخچه انتشار جداول جریان وجوه در ایران به اولین کتاب سری‌های زمانی حساب‌های ملی ایران (۱۳۶۰) برمی‌گردد که جداول جریان وجوه برای سال‌های (۵۴-۱۳۵۱) برحسب چهار بخش نهادی و چندین زیر بخش تهیه و ارائه شد. در همان کتاب ارقام سال‌های (۱۳۵۶-۱۳۵۵) نیز بدون تفکیک نهادی و تنها برای اقتصاد ملی منتشر گردید. در دومین کتاب سری‌های زمانی حساب‌های ملی، جداول جریان وجوه به تفکیک ابزارهای متنوع مالی و بخش‌های نهادی اقتصاد برای سال‌های (۱۳۶۴-۱۳۵۳) تهیه و در سال ۱۳۷۳ منتشر شد. بعد از انتشار این مجموعه و پس از وقفه‌ای نسبتاً طولانی در سال ۱۳۸۳، حساب جریان وجوه ایران طی دوره زمانی (۱۳۷۶-۱۳۵۱) منتشر گردید. در نهایت، آخرین سری زمانی جداول جریان وجوه که دوره زمانی (۱۳۸۶-۱۳۷۷) را در بر می‌گرفت، در سال ۱۳۸۸ انتشار یافت. در تهیه این جداول از آمار حسابه‌های ملی و حساب سرمایه مبتنی بر ارقام به قیمت‌های جاری و ثابت سال پایه ۱۳۷۶ استفاده شده بود. مجموعه حاضر، جداول جریان وجوه ایران طی دوره زمانی (۱۳۹۳-۱۳۷۶) را شامل می‌شود که در تهیه آن از حساب سرمایه مبتنی بر ارقام به قیمت‌های جاری و ثابت سال پایه ۱۳۸۳ استفاده شده است. لذا با توجه هم‌پوشانی مجموعه جدید و جداول جریان وجوه منتشر شده در مقطع قبلی، جداول جریان وجوه مربوط به دوره زمانی (۱۳۸۶-۱۳۷۷) بر اساس اطلاعات مبتنی بر ارقام به قیمت‌های جاری و ثابت سال پایه ۱۳۸۳ مجدداً مورد بازنگری قرار گرفته و به‌روز رسانی شده است. از آنجا که دسترسی به داده‌های سطح تاکنون میسر نگردیده است، کاربرد حساب جریان وجوه در موارد ذکر شده در گزارش، محدود به مواردی می‌گردد که تحلیل ارقام موجود در جداول جریان وجوه به صورت جریان (Flow) می‌باشند که این امر، باید مورد توجه قرار گیرد.

بدیهی است تهیه و تدوین چنین مجموعه‌ی مهمی از حساب‌های کلان اقتصادی جز با همت و همکاری بسیاری از دستگاه‌های اجرایی و رسمی کشور، سازمان‌ها، وزارتخانه‌ها، بانک‌ها، شرکت‌های بیمه‌ای، موسسات و شرکت‌های دولتی و خصوصی و نهایتاً کلیه نهادهایی که به نحوی از انحاء مسئولیت تهیه بخشی از آمارها و داده‌های اقتصادی را به عهده دارند امکان پذیر نبوده و در این زمینه از مشارکت فعال تمامی دست‌اندرکاران نظام آماری کشور تقدیر و تشکر می‌گردد. امید است مجموعه حاضر بستر

مناسبی را به منظور رفع نیازهای مرتبط با امور برنامه ریزی، پیش‌بینی و سیاست‌گذاری اقتصادی و نیز ارتقای هر چه بیشتر حساب‌های کلان اقتصادی فراهم آورد.

الحمد لله رب العالمین
اداره حساب‌های اقتصادی
مهرماه ۱۳۹۶

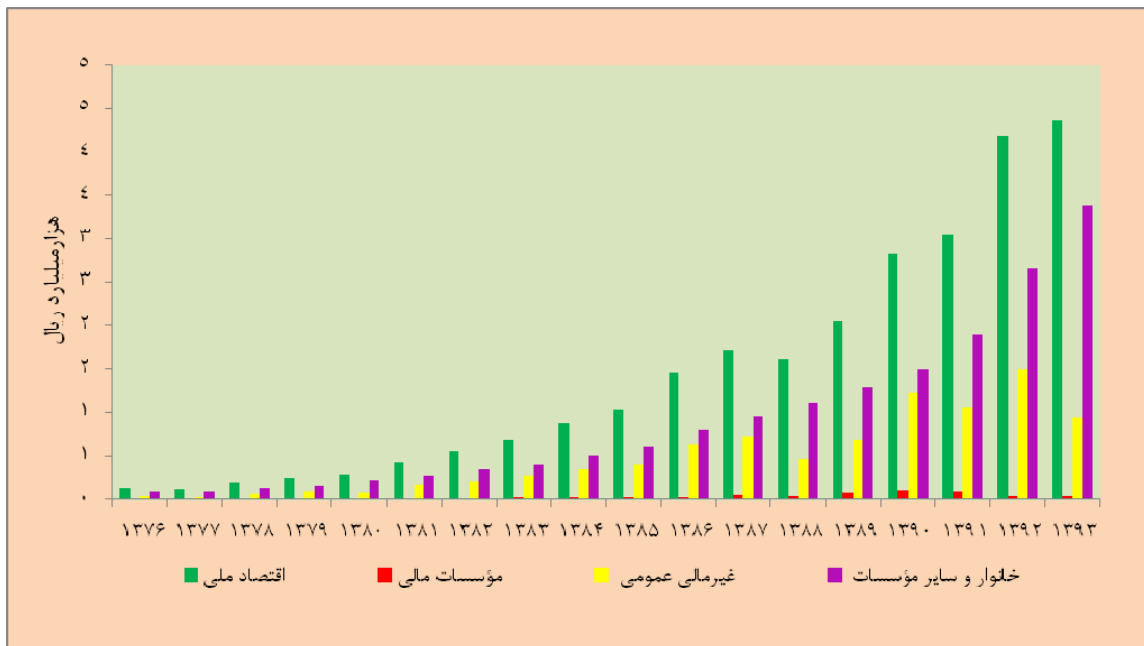
۱- بررسی تحولات پس انداز

در نظام حساب های ملی، تولید برای صاحبان عوامل تولید، درآمد ایجاد می کند و از سوی دیگر، صاحبان عوامل تولید، درآمد خود را به شکل های گوناگون هزینه می نمایند. در این جریان چرخش (درآمد- هزینه)، توجه به یک نکته مهم ضروری است: کسانی که درآمد کسب می نمایند، لزوماً همان افرادی نیستند که آن را هزینه می کنند. در واقع، پس اندازکنندگان با سرمایه گذاران فیزیکی (سرمایه گذاری در ساختمان و ماشین آلات) متفاوتند. نهادها و ابزارهای مالی پل ارتباطی بین پس اندازکنندگان و سرمایه گذاران ایجاد می نمایند و نقش اساسی در تعیین درآمدها و هزینه ها (حساب های درآمد ملی) دارند.

۱-۱- بررسی پس انداز ناخالص ملی به قیمت جاری

بررسی روند پس انداز ناخالص ملی به قیمت جاری نشان می دهد این روند طی دوره (۹۳-۱۳۷۶) افزایشی بوده و تنها در سال ۱۳۸۸، پس انداز اقتصاد ملی به دلیل کاهش پس انداز بخش های موسسات مالی و غیرمالی عمومی، کاهش یافته است.

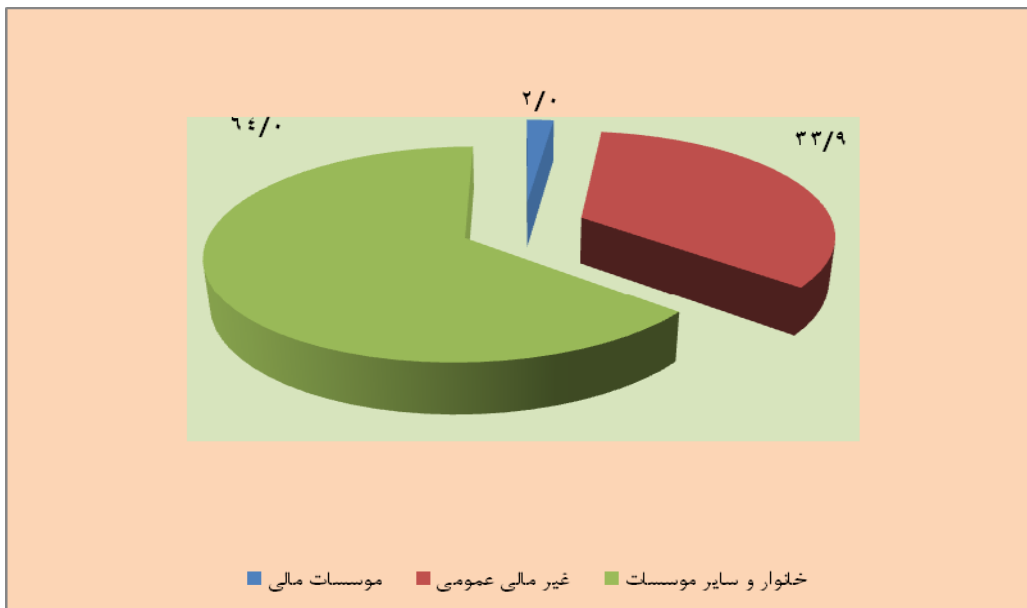
نمودار ۱- پس انداز ناخالص اقتصاد ملی و بخش های نهادی به قیمت جاری طی دوره (۹۳-۱۳۷۶)

۱-۲- متوسط سهم پس انداز بخش های نهادی از اقتصاد ملی

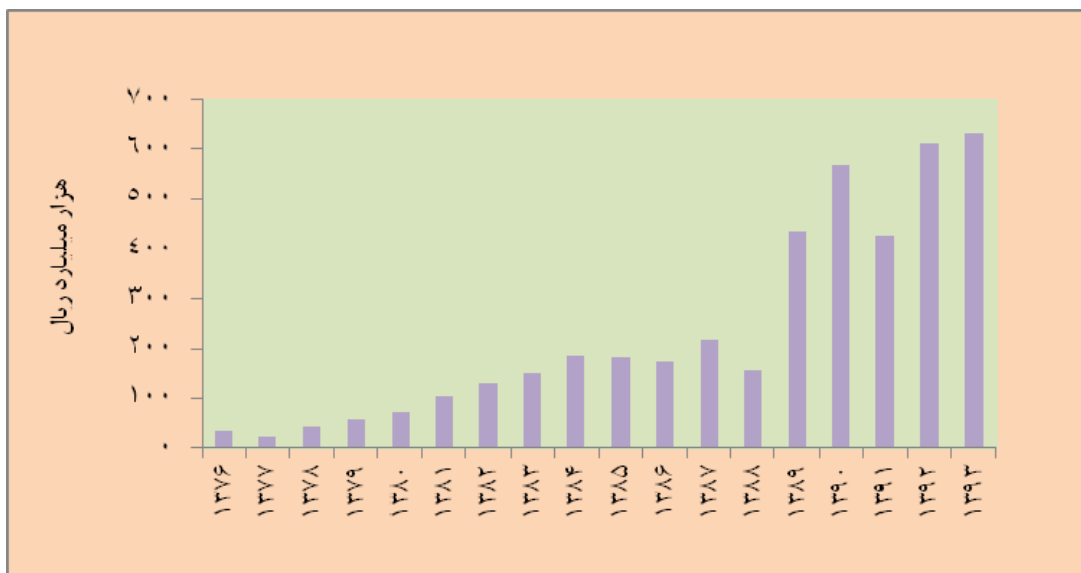
بیشترین سهم پس انداز ناخالص در کشور، به ترتیب مربوط به نهادهای خانوار و سایر موسسات و بخش غیر مالی عمومی با ۶۴/۰ و ۳۳/۹ درصد می باشد.

نمودار ۲- میانگین سهم پس انداز بخش های نهادی از اقتصاد ملی طی دوره (۱۳۷۶-۹۳)

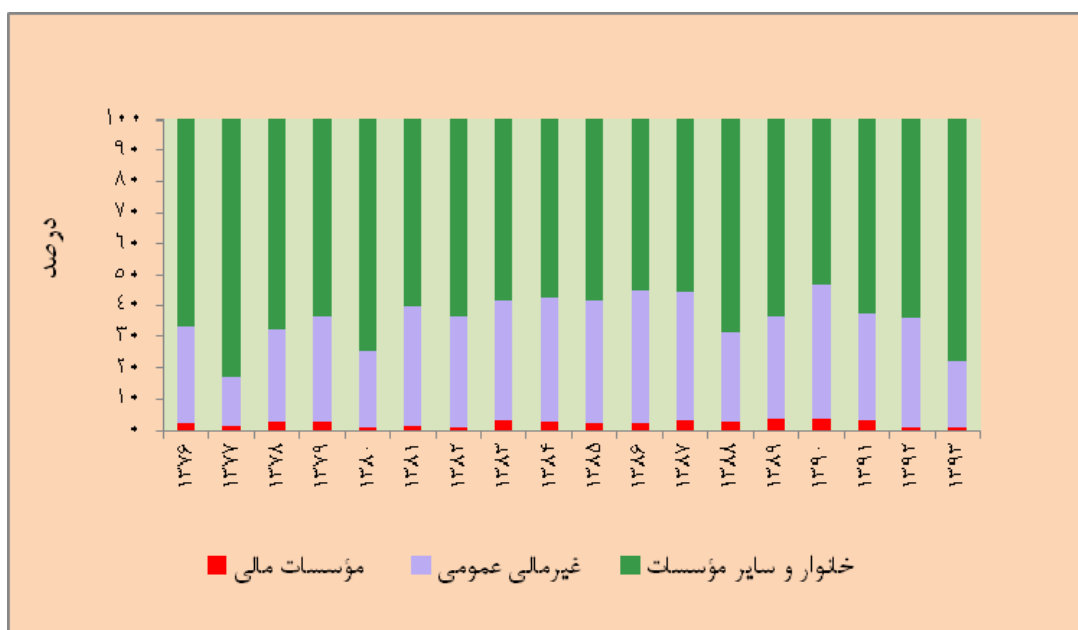

با بررسی روند سهم پس انداز بخش های نهادی طی دوره مذکور، مشاهده می شود که میانگین سهم پس انداز بخش غیرمالی عمومی از اقتصاد ملی به دلیل کاهش درآمد نفت طی سال های (۱۳۷۷، ۱۳۸۶، ۱۳۸۸ و ۱۳۹۱) کاهش یافته است.

نمودار ۳- درآمد نفتی به قیمت جاری طی دوره (۱۳۷۶-۹۳)

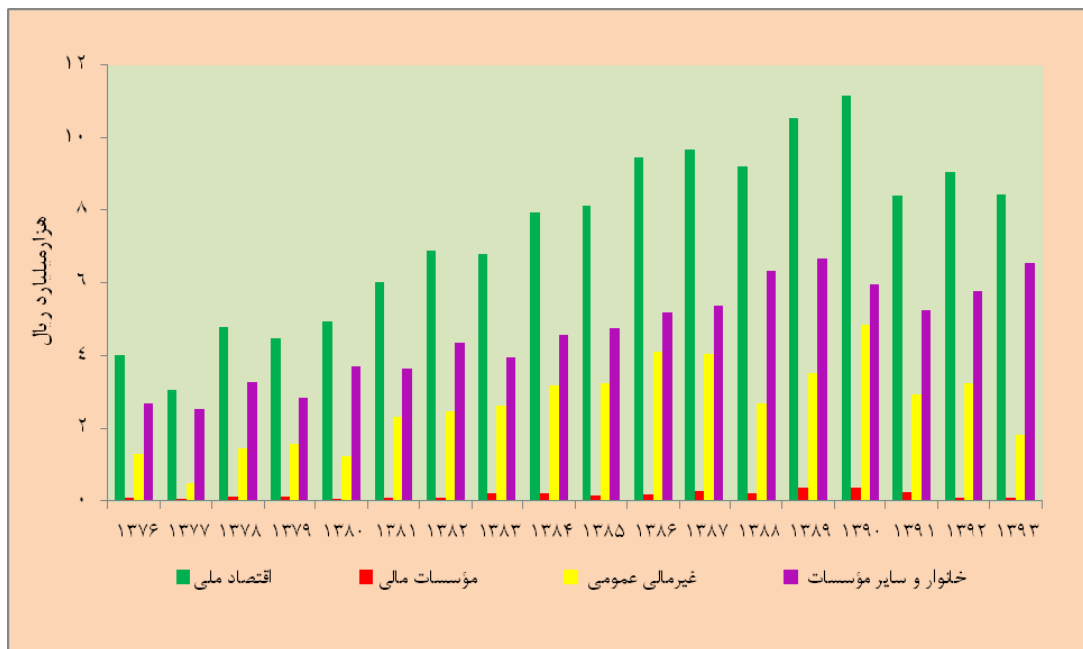
نمودار ۴- سهم پس انداز بخش های نهادی از اقتصاد ملی طی دوره (۹۳-۱۳۷۶)

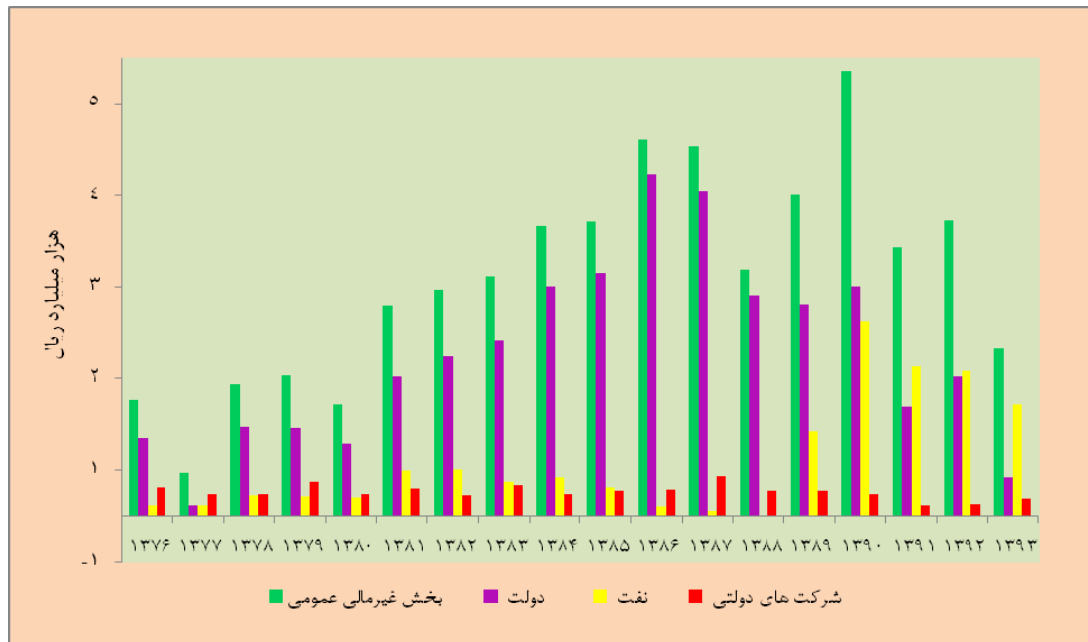
۳-۱- بررسی پس انداز ناخالص ملی به قیمت ثابت (۱۰۰=۱۳۸۳)

ارقام جداول حساب جریان وجوه به قیمت جاری رایج می شوند. از طرفی در نظام حساب های ملی، فعالیت های اقتصادی به قیمت های جاری و ثابت در نظر گرفته می شوند و در هنگام تحلیل حساب های ملی، به منظور تعدیل اثرات قیمتی، از ارقام به قیمت ثابت استفاده می شود. بنابراین برای تحلیل حساب جریان وجوه در بخش هایی از این گزارش نیز از ارقام به قیمت ثابت استفاده می گردد، زیرا محاسبات جاری، تغییرات قیمت را نیز در بر می گیرد و در نتیجه روند متغیرها به صورت حقیقی نشان داده نمی شود. بررسی روند پس انداز ناخالص به قیمت ثابت طی سال های (۹۳-۱۳۷۶) نشان می دهد که به استثنای سال های (۱۳۷۷، ۱۳۸۸، ۱۳۹۱ و ۱۳۹۳) این ارقام در سطح ملی رو به افزایش بوده است. همان طور که ملاحظه می گردد، کاهش پس انداز به قیمت ثابت در سطح ملی در سال های مذکور متأثر از کاهش پس انداز در بخش غیرمالی عمومی بوده است.

نمودار ۵- پس انداز ناخالص اقتصاد ملی و بخش های نهادی به قیمت ثابت (۱۳۸۳=۱۰۰) طی دوره (۹۳-۱۳۷۶)

نمودار ۶- پس انداز ناخالص بخش غیرمالی عمومی و زیربخش ها به قیمت ثابت (۱۳۸۳=۱۰۰) طی دوره (۹۳-۱۳۷۶)

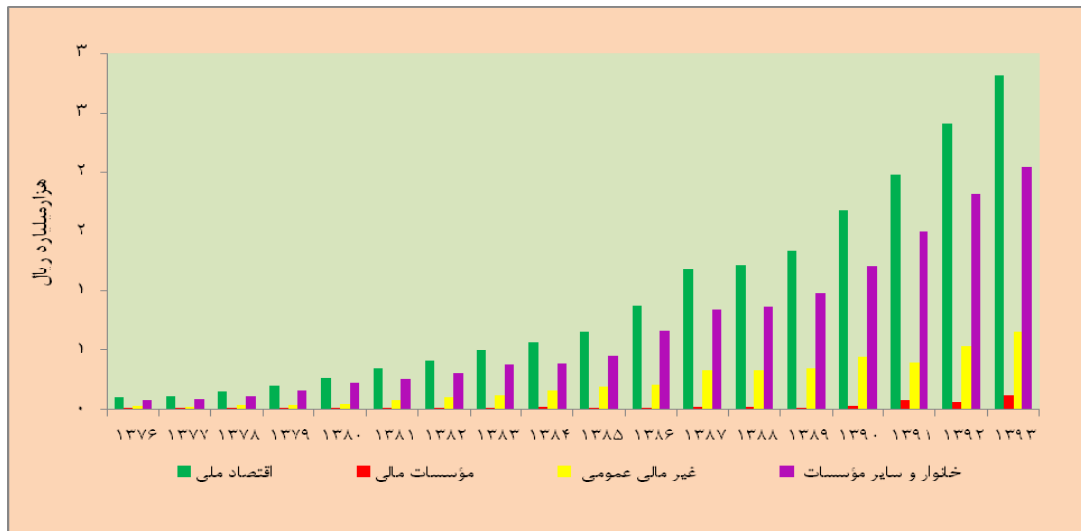

۲- تشکیل سرمایه ثابت ناخالص اقتصاد ملی و بخش‌های نهادی

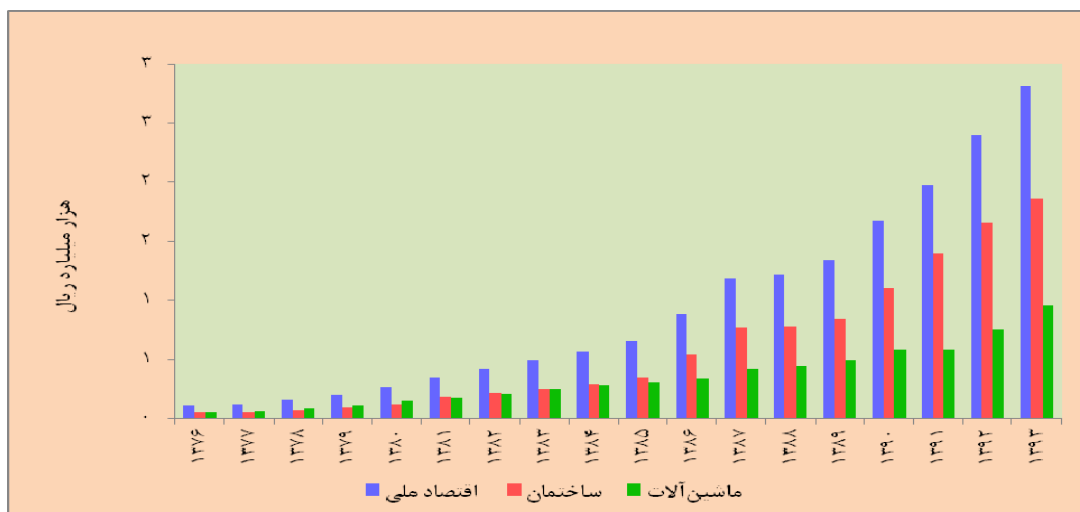
۲-۱- بررسی تشکیل سرمایه ثابت ناخالص ملی به قیمت جاری

روند تشکیل سرمایه ثابت ناخالص اقتصاد ملی به قیمت جاری نشان می‌دهد که طی دوره زمانی (۹۳-۱۳۷۶) این ارقام افزایشی بوده ولی با بررسی این روند برای نهادها ملاحظه می‌گردد که بخش غیرمالی عمومی در سال ۱۳۷۷ با کاهش تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در هر دو جزء ساختمان و ماشین‌آلات در زیر بخش شرکت‌های دولتی مواجه بوده است.

نمودار ۷- تشکیل سرمایه ثابت ناخالص اقتصاد ملی به تفکیک نهادی طی دوره (۹۳-۱۳۷۶) به قیمت جاری

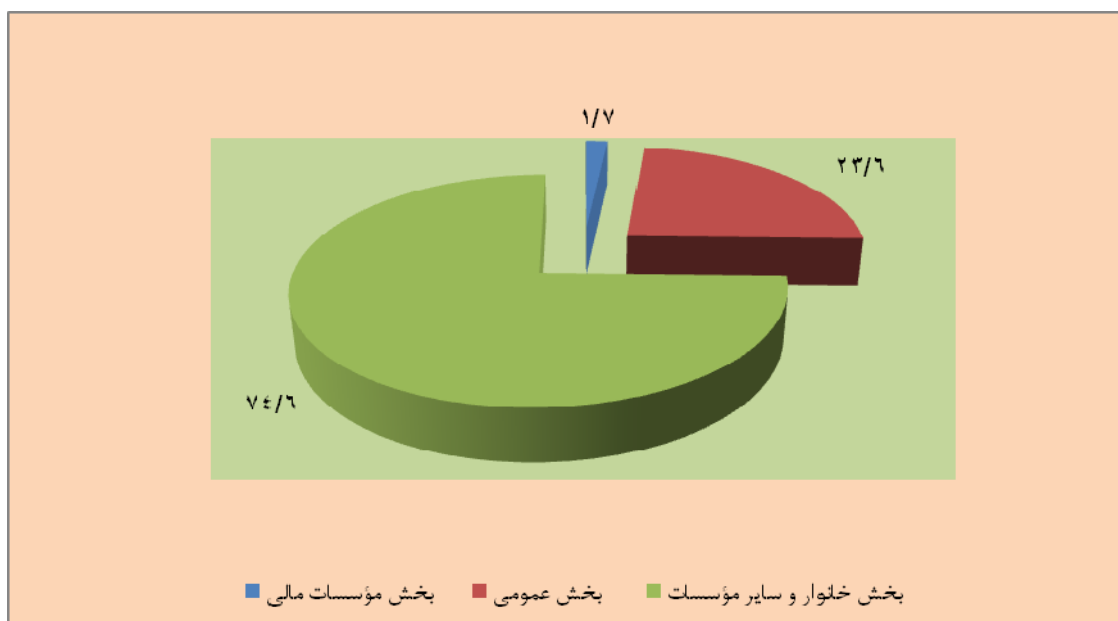
نمودار ۸- تشکیل سرمایه ثابت ناخالص اقتصاد ملی به تفکیک اجزاء طی دوره (۹۳-۱۳۷۶) به قیمت جاری

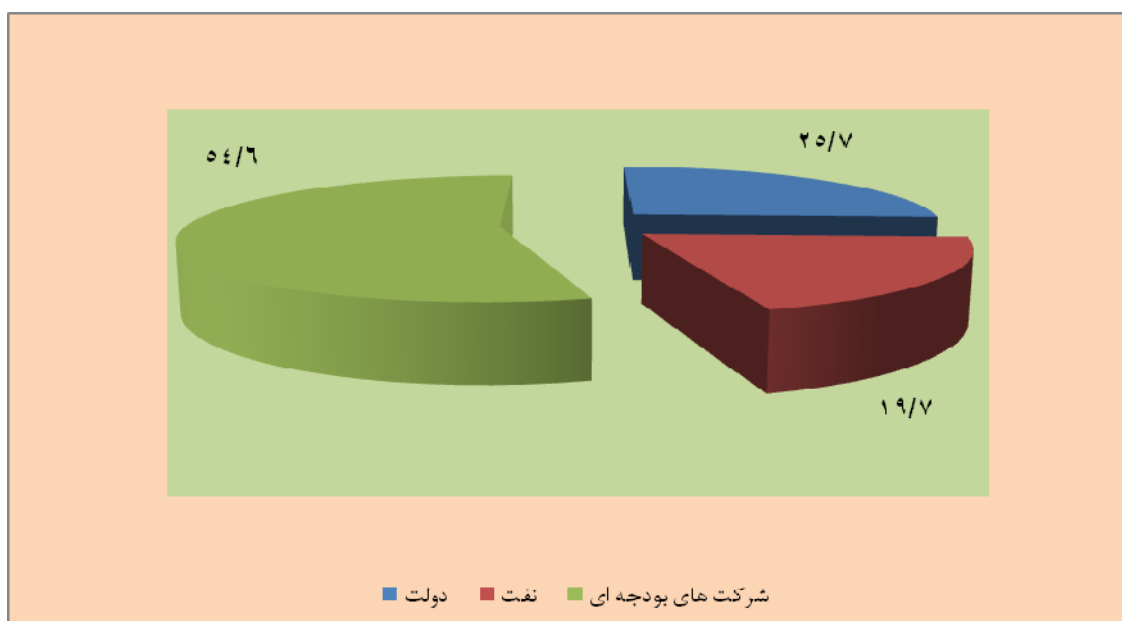
۲-۲- میانگین سهم بخش‌های نهادی در تشکیل سرمایه ثابت ناخالص

بررسی تشکیل سرمایه ثابت به تفکیک نهادی نشان می‌دهد نهاد خانوار و سایر مؤسسات و بخش غیرمالی عمومی به ترتیب بیشترین سهم را در تشکیل سرمایه ثابت طی سال‌های (۹۳-۱۳۷۶) داشته‌اند. در بخش غیرمالی عمومی، زیر بخش شرکت‌های بودجه‌ای و دولت با ۵۴/۶ و ۲۳/۶ درصد، سهم بیشتری را در تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به خود اختصاص داده‌اند.

نمودار ۹- میانگین سهم تشکیل سرمایه بخش‌های نهادی به کل بخش‌ها طی دوره (۹۳-۱۳۷۶)

نمودار ۱۰- میانگین سهم تشکیل سرمایه زیر بخش‌های غیرمالی عمومی به اقتصاد ملی طی دوره (۹۳-۱۳۷۶)

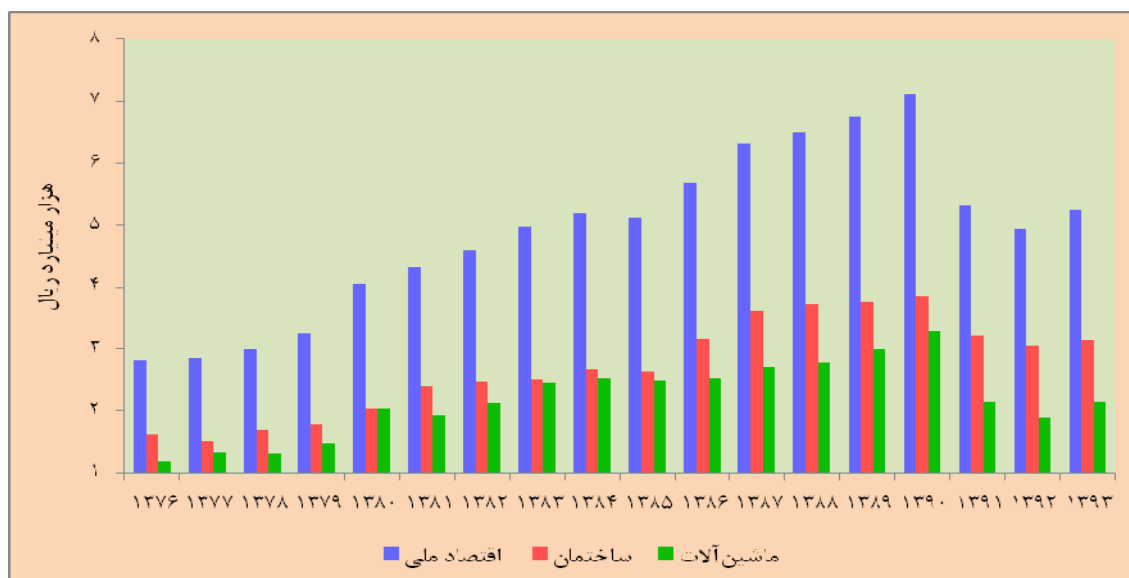

۲-۳- بررسی تشکیل سرمایه ثابت ناخالص ملی به قیمت ثابت (۱۰۰=۱۳۸۳)

بررسی روند تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به قیمت ثابت نشان می‌دهد که طی سال‌های (۹۳-۱۳۷۶) به استثنای سال‌های (۱۳۸۵، ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲) این ارقام با افزایش روبه‌رو بوده‌اند. در سال ۱۳۸۵ به دلیل رکود نسبی حاکم بر مسکن، تشکیل سرمایه در بخش ساختمان و به تبع آن، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص کاهش یافته است.

بررسی روند تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به قیمت ثابت براساس اجزای تشکیل دهنده آن (سرمایه‌گذاری در ساختمان و ماشین‌آلات) حاکی از کاهش هر دو جزء طی سال‌های (۱۳۹۱ و ۱۳۹۲) بوده است. سرمایه‌گذاری در ماشین‌آلات به دلیل کاهش ماشین‌آلات تولید داخل و کاهش واردات کالاهای سرمایه‌ای به دنبال تشدید تحریم‌های تجاری و مالی طی سال‌های مذکور، کاهش یافته است. تشکیل سرمایه ثابت ناخالص ساختمان (به قیمت ثابت) در مقایسه با ماشین‌آلات در سال ۱۳۹۱، با کاهش کمتری مواجه بوده است که دلیل آن استقبال بخش خصوصی در ساخت و ساز و تسریع در اجرای طرح مسکن مهر در ساختمان‌های جدید مناطق شهری و حومه آن می‌باشد.

نمودار ۱۱- تشکیل سرمایه ثابت ناخالص اقتصاد ملی به قیمت ثابت به تفکیک اجزا طی دوره (۹۳-۱۳۷۶)

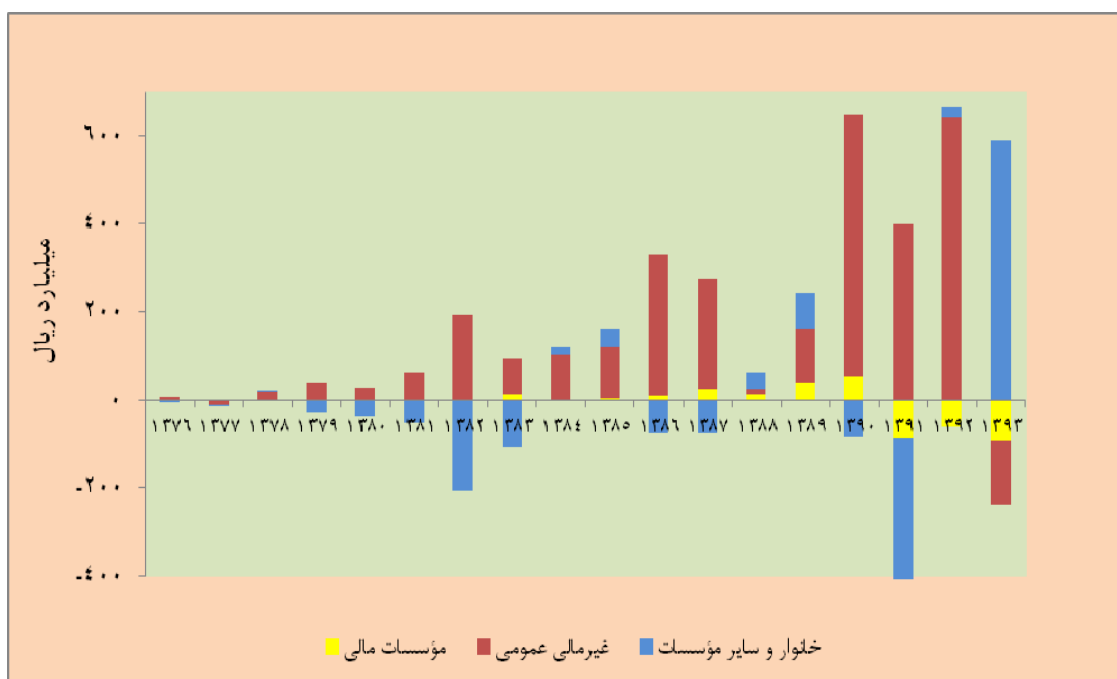

۳- خالص سرمایه‌گذاری مالی بخش‌های نهادی اقتصاد ملی

طی دوره زمانی (۹۳-۱۳۷۶) در اکثر سال‌ها، خالص سرمایه‌گذاری مالی اقتصاد مثبت بوده است، به عبارت دیگر نهادهای اقتصاد ملی دارای مازاد مالی می‌باشند.

با بررسی بخش‌های اقتصاد ملی، مشاهده می‌گردد که از سال ۱۳۹۱ به بعد موسسات مالی با کسری مالی مواجه بوده‌اند و در سال ۱۳۹۳ بخش غیرمالی عمومی نیز دارای کسری مالی می‌باشد که این خالص سرمایه‌گذاری مالی منفی از طریق بخش‌های نهادی دیگر جبران شده است.

نمودار ۱۲- خالص سرمایه‌گذاری مالی بخش‌های نهادی اقتصاد ملی طی دوره (۹۳-۱۳۷۶)

با بررسی نهاد موسسات مالی طی سال‌های (۹۳-۱۳۹۱)، ملاحظه می‌گردد که سایر سپرده‌های ریالی بخش‌های دیگر نزد موسسات مالی (بدهی موسسات مالی) افزایش یافته است که نرخ بالای سود سپرده‌های بانکی، رشد اعتبارات اعطایی بانک‌ها و گسترش موسسات اعتباری غیربانکی از جمله دلایل افزایش بدهی موسسات مالی می‌باشد. طی دوره مذکور، بدهی موسسات مالی در قالب ارز و سپرده‌های دیداری ارزی نیز به علت بحران ارزی سال ۱۳۹۱، تشدید تحریم‌های اقتصادی و مالی و کاهش ارتباطات بین‌المللی بانک‌ها افزایش داشته است.

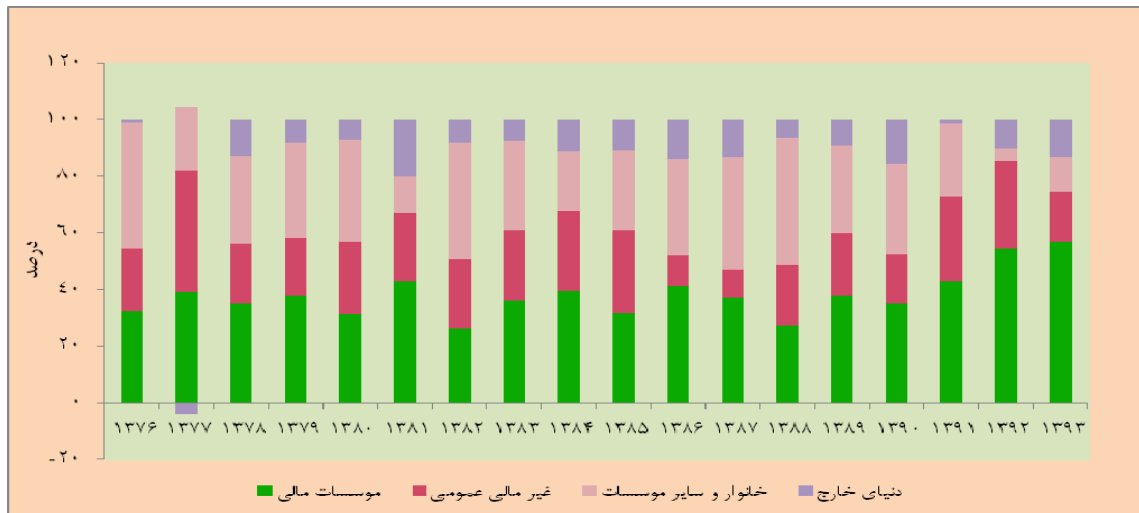
علاوه بر افزایش سپرده‌های ریالی و ارزی سایر بخش‌ها نزد موسسات مالی به نظر می‌رسد رشد بدهی‌های مالی موسسات مالی در قالب ابزار سرمایه و مشارکت در شرکت‌ها و همچنین کاهش دارایی‌های

مالی در قالب اوراق مشارکت منجر به منفی شدن خالص سرمایه‌گذاری مالی موسسات مالی طی سال‌های (۹۳-۱۳۹۱) گردیده است. همچنین ملاحظه می‌شود که در سال ۱۳۹۳، نهاد غیرمالی عمومی نیز کسری مالی دارد که این کسری عمدتاً مربوط به افزایش بدهی دولت در قالب وام و اوراق مشارکت می‌باشد.

۴- سهم نسبی بخش‌های نهادی در کل منابع و مصارف مالی

با بررسی روند سهم نهادها طی سال‌های (۹۳-۱۳۷۶) مشخص می‌گردد که نقش بخش موسسات مالی طی دوره مذکور در هر دو سمت منابع و مصارف مالی افزایش یافته و نقش خانوار و سایر موسسات که همان بخش خصوصی می‌باشد، کاهش یافته است.

نمودار ۱۳- سهم نسبی بخش‌ها در کل منابع مالی طی دوره (۹۳-۱۳۷۶)

نمودار ۱۴- سهم نسبی بخش‌ها در کل مصارف مالی طی دوره (۹۳-۱۳۷۶)

